

Katolikus hitbuzgalmi egyesületek a múlt század közepén

A Szent Ágnes és a Szent Rita Leánykör

A két világháború között tevékeny szervezetek fogták össze a katolikusokat, melyeket a rendszerváltás idején kezdtek újraéleszteni. Az újjászervezett KALÁSZ-t (Katolikus Asszonyok és Lányok Szövetsége) újra rangos, országos szervezetként jegyzik. Kéthavonta megjelenő újságjuk az Új Kalász – mely közel egy éve biatorbágyiak közreműködésével részben nálunk készül – bizonyára nem ismeretlen a katolikus nők előtt.

Martonvásáron 1936-ban Luczenbacher Rita és Stettner Andrea kezdte szervezni, a katolikus leányköröket¹, felismerve, hogy a rohamosan változó társadalmi helyzetben senki nem foglalkozik a nők – különösen a fiatal falusi lányok – képzésével. Később ebből bontakozott ki a KALÁSZ, a Katolikus Leánykörök Szövetsége. (1939. február 12. Ekkor a mozgalom 1400 egyesületben 60 ezer tagot számlált.)² A létrehozott szervezet felvállalta a katolikus szellemben nevelkedő lányok felkészítését a feleség, az anya családban betöltött fontos szerepére. Szem előtt tartva hitük, hazaszeretetük, magyarságuk, hagyományuk megőrzését. A KALÁSZ egyházmegyéenként szerveződött, az egyházmegyei titkár vezetésével. A szervezet 10 éves működése alatt mintegy száz ezer tagot gyűjtött maga köré. Több helyen volt népfőiskolájuk, Budapesten népművészeti boltjuk, kéthetente megjelenő újságjuk, egyéb kiadványaik mellett több kiadást megért népszerű szakácskönyvet jelentettek meg.

A háború után a szervezet fenntartása egyre nehezebb lett, majd később betiltották.

A rendszerváltás után az egykori vezetők újra élesztették a KALÁSZ-t. Megőrizve a múlt hagyományait, a mai kornak megfelelő új megfogalmazásban hitük erejével, gyűjtik össze a lányokat, asszonyokat, hogy közösen próbálják meg összetartani a szét hulló családokat. Egészséges szemléletű lányokat akarnak nevelni, akik megállják helyüket a családban és a társadalomban egyaránt.³

Nálunk is voltak ilyen csoportok. Fella-poztam a régi Krónikákat, melynek egyik írásában olvasható ez a rövid idézet: „Hitbuzgalmi egyesületek (Oltáregylet, Rózsafüzér Társulat) mellett kulturális és társadalmi tevékenységet folytató szervezetek is létre jöttek a katolikus egyházközség és iskola körül. Az utóbbiak közül az EMSZO (Egyházközségi Munkás Szakosztályok) a fiatal fiúk, férfiak, a KALÁSZ (Katolikus Agrárifjúsági Leányszövetség) a lányok egyesülete volt.”⁴

Torbágyon a Szent Ágnes, Bián a Szent Rita Leánykör működött az országot behálózó KALÁSZ égisze alatt. Erre utaló KALÁSZ-emblémával ellátott igazolások, jelvények kerültek elő Biáról, az emlékeket őrző régi fényképek, iratok közül.

Ez a katolikus szervezet az elemi iskola hatodik osztályát elvégzett fiatal lányoknak, illetve a tanulást – a bicskei vagy a fővárosi – polgári iskolában folytatóknak adott tartalmas vasárnapi elfoglaltságot.

A lányok az elemi befejeztével léphettek be a kör tagjai közé, és férjhez menetelükig lehettek tagjai. A két leánykör közel egy időben, 1936–37-ben alakult, és szűnt meg a háború utáni években. Mindkét szervezetnek volt hírműtársaság, mellyel Ünnapkor és jeles egyházi ünnepeken felvonultak. Az évtizedek során feltehetően mindkét zászló az enyészeté lett.

A torbágyi leánykör

A torbágyi leánykör névadója Szent Ágnes volt, aki életét áldozta keresztény hitéért. A legenda szerint 12 éves lehetett, amikor fogságba került. A börtön kapitánya, látva a lány fiatalságát, kérte, vallja azt, hogy kényszerítették az imádkozásra, így megmenekülhet. Ágnes azonban hitvallásával felbőszítette a kapitányt, aki dühében meg akarta korbácsolni. Ekkor, hogy megmentsék, katonái közül többen is feleségül kérték. Akkoriban, ha egy nő megtagadta kereszténységét vagy egy katona feleségül kívánta, megmenekült a büntetéstől. Ágnes erre így válaszolt: „Azé akarok lenni, aki engem először választott – Isten!” A kapitány haragjában azokkal a katonákkal végeztette ki, akik segíteni akartak rajta.⁵

A torbágyi Szent Ágnes Leánykörről, Egerszegi Józsefné Bruckner Kati néni mesélte el emlékeit, melynek évekig maga is tagja volt. A népes csapatból ma már nem sokan élnek. Abban az időben Bokor József volt az egyházközség papja, aki szorgalmazta a kör létrehozását. A lányok vezetője Türk Henrikné, Török Henrik tanító úr édesanyja és Tolnai Mariska néni volt. A

vasárnapi litánia után a templom melletti régi iskolában (a volt pedagógus bérlakások) gyűltek össze. Az összejöveteleken katekizmust is tanultak. Segédkeztek elsőáldozáskor, amikor szokás szerint az áldozás utáni összejövetelen a kör tagjai szolgálták fel az Eisenreich-pékségben sült friss briósokat. Közösen jártak a környéken kirándulni, több alkalommal a biai lánykörrrel, akikkel egy színdarabban is szerepeltek együtt. Az előadásokra Török Henrik és Fedák József tanító urak készítették fel őket. Nagy ünnepek alkalmával az Ohmüller-kocsmában adták elő a tanult színdarabot. Az utolsó ítélet című előadás németül is bemutatták, melyben kisebb lányok is szerepeltek

Zászlójuk fehér selyemre hírműtársaság, a kis Jézust kezében tartó Szűzanyát ábrázolta. 1937-ben az ünnepélyes zászló szentelésekor a kör tagjai egy-egy olyan szöveget vertek a zászlótartó rúdra, melyen rajta volt az esküt tevő lány neve. Ezt a szöveget Kati néni pár évvel ezelőtt kapta vissza Bartoss atyától, aki a régi kegytárgyak között találta meg a zászló maradványainál.

Ünnepeken a fiatal lányok hagyományos sváb ruhát, a fehér blúzt, a fehér rakott szoknyát, a világos kék mellényt, a fekete harmonikára hajtogatott mángolt kötényt és spanglis fekete cipőt viseltek. Ebben az időben már egyre többen „kivetköztek”, ami magyarázható a változó gazdasági és társadalmi helyzettel is. A nők munkába állása is kényszerítője volt a szép, drága és kényelmetlen viselet elhagyásának. A Szent Ágnes kör tagjai egyenruhát nem hordtak, a viseletet fehér blúz és sötét szoknya váltotta fel. Egy fiatalon elhunyt lánytársukat zászlójukkal felvonulva, fehér koszorút, fehér kötényt köve kísérték el utolsó útjára. A férjhez menő lányoknak kis ke-

resztet ajándékoztak, és ezzel a kereszttel esküdött hűséget egymásnak az ifjú pár. A házasságkötés után a fiatalasszony már nem lehetett tagja a körnek, ekkor léphetett be az Oltáregyletbe vagy a Rózsafüzér Társulatba.

A biai leánykör

A biai leánykör patronusuk, a KALÁSZ-alapító Luczenbacher Rita tiszteletére, casciai Szent Ritáról nevezte el magát. A dolgozó, önfeláldozó, engedelmes casciai Rita apáca akart lenni. Szülei nagyon fiatalon – kényszerhelyzetükben – férjhez adták egy erőszakos emberhez. A rossz természetű férjnek mindenben engedelmességet az ifjú feleség azzal a feltétellel, hogy a templomba járhat. Szelídségével és jóságával elérte férje tiszteletét, szeretetét. A megváltozott ember Rita segítségével megtalálta az Istenhez vezető utat. Szülei elvesztése után férje bosszú áldozata lett, majd hamarosan két kislány is meghalt. Özvénysége miatt csak harmadszori próbálkozására fogadták az apácák maguk közé. Arra vágyott, hogy osztozhasson a megfeszített Krisztus kínjaiban. A legenda szerint egy napon érezte, hogy a töviskorona mély sebet üt homlokán, mely elmérgedt, s a belőle áradó szag miatt elkülönítették a nővérektől. Egy római zárandoklat miatt az Úr Rita könyörgésére eltüntette a sebet, de fájdalmai megmaradtak. Halálakor egy emberi kézzel nem érintett harang szólalt meg. Különleges kiváltsággént Rita testét soha nem temették el, mert csodálatos módon nem indult bomlásnak. Egy tűzvész alkalmából a szétégett koporsóból teste épen került elő. Új koporsóját elkészítő asztalosmester felgyógyult súlyos betegségéből. Testét Casciában, az 1940-es években épült Szent Rita templomban őrzik.⁶

A biai Szent Rita Leánykör működése alatt Gáger József, illetve Roszner Tibor volt az egyházközség lelkipásztora. Schnaider Rudolfné Willinger Mancsi néni – akinek későbbi anyósa volt a biai Szent Rita Leánykör vezetője – mesélte el szép emlékeit erről az időről.

Bián az úgynevezett Postadomb alján a régi posta (egykori plébánia) épületében (Bajcsy-Zsilinszky, Hunyadi utca óvoda felé eső sarka) tartották összejöveteleiket. A vasárnapi litánia után, háztartástant, sütet, főzést, kézimunkázást, virágkötészetet tanultak. Rendszeresen katekizmusversenyen mérték össze tudásukat, színdarabokat tanultak. A vezetőjük id. Schnaider Rudolfné volt, aki szerteágazó tevékenységével, sok új dologgal és érdekességgel ismertette meg a kör tagjait. A biai társadalmi életben olyan szerepet töltött be, mellyel szép példát mutatott a rábizott lányoknak. (Róla és munkásságáról egy másik írásunkban emlékezünk meg.) Minden hónap első csütörtök estéjén kultúrestet tartottak a Lipka-kocsmában. Rendszeresen játszottak színdarabot, melyek betanít-

tásánál Schnaider néni segítőtje Fedák tanító úr és Czimmer László volt. Egyik emlékezetes összejövetelük volt a fehérrózsabál, amit az EMSZO-s fiúkkal közösen rendeztek a Lipka-kocsmában, ahol az est folyamán három zenekar váltotta egymást. A terem díszítését – ami fehér krepp papírból készült rózsák voltak – a lányok készítették, innen az elnevezés.

Működésük alatt többféle egyenruhát is hordtak. A piros pöttyös dimdli ruhát fehér blúzzal – melynek ujján madeirahímzés volt – és köténnyel; a piros kockás szoknyát, fehér blúzzal, fekete mellénnyel és fehér hímzett köténnyel; a zöld szoknyát szintén a fehér blúzzal, a fekete mellénnyel és a hímzett köténnyel viselték. A hímzést a lányok saját kezükkel készítették.

Rendszeresen tartottak lánynapokat az Iharosban, melyekre meghívták a környéki lányköröket is. Így gyakran találkoztak a torbágyi, pátyi és etyeki lányokkal. Nagy esemény volt 1938-ban szintén az Iharosban rendezett megyei lánynap, melyre jeles vendégek érkeztek. A két KALÁSZ-alapító kíséretében ellátogatott Shvoy Lajos megyéspüspök és Metternich hercegnő is. Ezen a napon sok ügyességi és szellemi versenyen bizonyították rátermettségüket, tudásukat katekizmusvizsgán mérték össze a környék KALÁSZ-os lányai.

A háború után sok család maradt férfi nélkül, került szűkös helyzetbe. Sok helyen a lányok, asszonyok vették át a családfő szerepét, és álltak munkába. Bián 1949-ben még léteztek a hitbuzgalmi gyülekezetek, erről tanúskodik az egyházi bejegyzés: „A fiúgyermek számára van a ministráns csoport 24 taggal. A leánygyermek számára az egyházközségi leány-csoport 56 taggal. Férfi ifjúságunk az egyházközségi ifjúsági csoportban talál munkát. Leányifjúságunk pedig 20 taggal az egyházközségi leánycsoportban dolgozik. Az asszonyok az Oltáregyletben 74 taggal, Rózsafüzér Társulatban pedig 112 taggal élik mélyebb lelkiéletüket és dolgoznak az egyházközségért. A férfiak közös énekpóráját tartanak a nagymise után. Herceghalmán egyházközségi leánycsoport működik az Oltáregylet karácsonykor alakult meg.”⁷

A megváltozott politikai helyzetben a félelem lassanként megszüntette az egyházi szervezeteket, végül 1949 után többet – köztük a KALÁSZ-t – is betiltottak.

Az illegálitás, a csend évtizedei után a rendszerváltás éveit hozták változást. Élve a lehetőséggel sok régi szervezet – így a KALÁSZ is – újjá alakult.

Vajon feltámad-e a torbágyi Szent Ágnes vagy a biai Szent Rita leánykör?

Horváthné Nagy Erzsébet

Felhasznált irodalom:

1. Dr. Pávics Lászlóné: Jubileumra készül a martonvásári Kalász. Új Kalász, 2001. február, 24. oldal.
2. Balogh M.-Gergely J.: Egyházak az újkori Magyarországon 1790–1992, Bp. 1993. MTA TTI, 215, 224. oldal.
3. Nényei Gáborné: Kalász. (Laikus mozgalmak az egyházban II.) <http://communio.hcb.hu/vigilia/9808dok.html>
4. Palovics Lajos: A Biai Római Katolikus Közösség. Biatorbágyi Krónika 1992/7. szám, 2. oldal.
5. Szentek élete. (szerk. dr. Diós István) Bp. 1984. Szent István Társulat, 52–54. oldal.
6. Im.: 775–776. oldal.
7. Canonica visitatio, 1949. Püspöki Levéltár, Székesfehérvár